

DR. J. FALP PLANA

Mossèn Verdagner

El Poèta-El Sacerdòt-L' Àome-El Malalt

Conté un retrato y dos autògrafs del gran POETA

PREU: 1 PTA.

ANY 1902

Tipografia «L' Industria» de MANEL TASIS

Carrer de Tallers, 6, 8 y 10

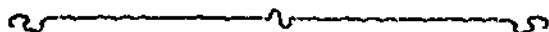
BARCELONA

ES PROPRIETAT

Mossèn VERDAGUER

A mos Compagnys de la Societat Barcelonessa

D' AMIGHS DE L' INSTRUCCIÓ

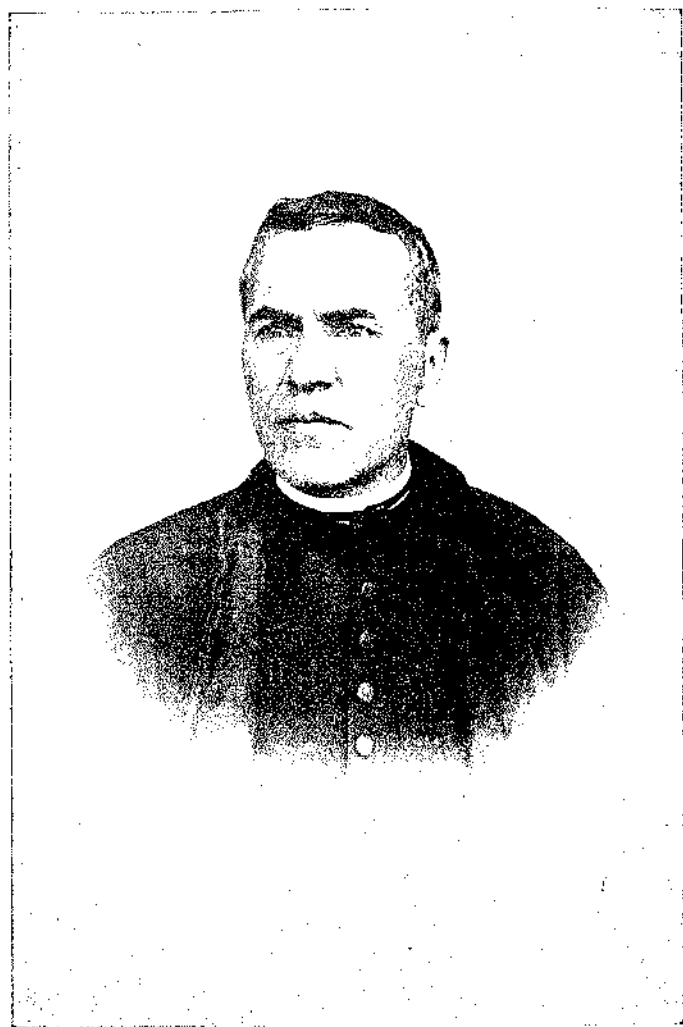

A vosaltres, endrèço aquest treball, fet per encàrrech vòstre y a fi d'honrar la memòria de Mossèn Cinto, quina personalitat m' he propòst reconstituir.

No oblidant que la nòstra Societat, prefeirèix al seu objecte, els treballs que ensemps que literaris tenen una finalitat instructiva y moralisadora, he procurat reflectir en el meu, aquèsta tendència si bé temo, que en alguns punts m' haja apartat un xich del tema.

Mes qualques siguen els defectes de la obrèta, el vòstre companyerisme sabrà dissimularlos.

L. Autor.

Mossèn Jacinto Verdaguer,

Nut el 17 de Maig de 1845.

† 10 Jany de 1902.

Al Sr

D. Joseph Falg

saluda

Jacinto Verdager

PREDEE

y la su-
plica se servencia dexarse
venir avuy per esta su

casa. Si n quedare mdr
agradit. En cosa urgent.

A mon bon amide y confonç

D. Joseph Falg

en penyorat de coral. afecte.

Jacinto Verdager Jr

I

EL POËTA

Tots els grans poëtes han idolatrades les seves mares. Y gayre be 'l gèni poètic en la majoria d'èlles fou una herència matèrna. Schiller, Lamartine, Byron, Goëthe y Chateaubriand, pòden testificárnosho. Mossèn Verdagner quant parla de la seva mare, regonèix que les cançons y rondalles, ab que 'l mestrà en sa infantèsa, foren mès tart les deus de sa inspiració. Verament, es singular, que ell y l' Aguiló, les dues àguiles capdals de nòstre renaixement literari, atribuèsquen a un fet tan senzill l' orientació de llur gèni. Però lo mès remarcable, es que les mares que alletaren abdos poëtes, no tinguessen altra instrucció que la relligiosa; mès dotades de rica sensibilitat y fantasia, eren pèr son origen pagesívol y la purèsa del llenguatge que mamaren en el metèix mugró de la tèrra, la vèra encarnació de l' ànima catalana.

La desgràcia mès gran de França dèya en Napoleó, «es no tenir mares.» Segons frase de Milton, «el nèn fa l' hòme,»

y ab prou fèynes estimará la virtut y será bon patriòta, qui ha tinguda una mare capritxosa y perversa, com lord Byron, o que ensenyantli una parla estranya a sa nació li feu menysprear les còses de la terra.

Afortunadament a Catalunya, encara abunden les mares dignes de ser plorades pels fills, y mentres hi hagen mares, hi haurán poètes.

Còm Mistral a qui un recòrt matern inspirá *Mirèio*, Mossèn Cinto, nasent al mig dels camps, prenent exemple de les còstums pageses y d' aquèlla honrada senzillesa que tant s' avé ab el caràcter del terrè nostrat; era 'l més apropiat per sentir y cantar els aspres terròcs que, com Adam desterrat del Paradís regava ab la suor del front, tot cantant:

Poèta y llaurador só
y faig la feyna tan neta
que llouro com a poèta
y escrich com a llauradó.

Al aparèixer per primera vegada, als setze anys, en els Jòchs Florals de 1861, vestit de vellut y ab la berretina musca, aquèll qui feu esclamar a Mistral: «Tu Marcellus eris»; Catalunya 's redreçá commoguda y instinctivament comprenqué que aquèll humil pagès li donaria més dies de glòria que tot aquèst aixam d' eunuchs de la moda o aristocrates estantíços, arragats com els seus pergamins y que es marcèixen com les flors exòtiques. Y l' explicació d' aquèst fet la trovarèm en les paraules que endreçá a Washington, Walter Scott, al presentarli uns quants de sos conterrànis: «Jò vull mostrarvos—digué—alguns dels nostres bons, senzills y veritables camperòls escocèssos. No per les persones elegants, pels hermosos senyors y belles dames, s' aprèn a conèixer lo caràcter d' una nació; aquèstos se tròven per tot, y per tot son els metèixos.»

Rès té d' estrany, donchs que aquèll poèta tot just adolescent qui cantava *Els Minyons de 'n Veciana* y *L' últim*

Barretinayre y se sentia corprès y gelós de tot lo catalá, en l'última d' aquèstes composicions, exhalés aquèsta queixa:

Catalunya, patria dolça,
còm se pèrden tes costums
lo de casa se t' empolça
y ab lo d' altres te presums.

Mès, per consolar-se y enardir encara mès el bull patriòtic que l' inspirava, girá 'ls ulls al passat y la figura trágica de 'n Casandva y dels hèroes llegendaris de nòstres tradicions, foren el llevat ab que pastá els primers cants, sentint-se prou valent per imitarlos y morir còm Kœrner y Quintana, cantors de l' independència de llurs pòbles, ab la citara a una ma y l' espasa a l' altra.

Es particular, que 'ls poètes hagen siguts sempre, els qui quant el pòble oblidat de si metèix dormia embrutit, li han cridat com Jesucrist a Llätzer—¡Aixècat! y l' pòble s' ha aixecat sempre, dòcil a la seva veu.—¡Aixècat! digueren a l' una, Mistral y Verdagner, a Provènça y a Catalunya, y l' aixecada d' aquèstes pòbles fou l' admiració del món. Després digueren abdós poètes a llurs pahissos.—Abraçeu-vos còm a bons germans. Y Catalunya y Provènça desendormiscades, se regonegueren y s' abraçaren.

Fins allí hont foren arrivades en venturosos sigles, estenia el nòstre poèta les fites de Catalunya y aplegava en germanor ab la nòstra, la pàtria de Clemènça Isaura y les en que Ausies March y Ramón Llull, niharen còm àligues bessones.

Quant en 1885 acompanyá als qui presentaren a Alfons XII la «Memòria en defensa dels interèssos morals y materials de Catalunya» suscrivintla, feùse solidari de nòstres reivindicacions històriques, que mès tart devien inspirar-li el *Canigó*, *Patria* y *Santa Eulària*.

A cada esparsa del Rossinyol de Folgaròles, un nou catalá se sentia poèta y feya còm nou Longinos de sa ploma una

llança per endinçar-la en el cor de la pàtria. Y altre còlp la pàtria tornava a tenir hèroes, perquè tenia poètes y podia esclamar com Napoleó després de la batalla d' Austerlitz, que li feu guanyar segons pròpia confessió, una estratagema suggerida per la lectura de Milton:— «Llegiu tots els grans poètes, devorèulos, èl·ls son els que donen a l' ànima una grandesa colossal.»

«Els versos del poèta—diu Hazlit—(1) rellisquen ab la sanch de nostres vènes; els llegim de joves y un còlp vells encara 'ns recorden. Allí trovèm lo que 'ls ha passat als altres y sentim que les metèixes còses també 'ns succehèixen.»

Son estampades y llegides l' *Atlàntida* y l' *Canigó* y devant de aquèlles gestes homèriques, d' aquèl·ls grans caràcters de nostra raça, Catalunya se sent immortalisada, perquè encara que avuy un cataclisme la enfonzessa, reviria com la vella Atlàntida, restant al món l' ombra de 'n Verdaguer per evocar-la, del metèix mòdo que Homer recordaria l' ànima de Grècia, Dante la d' Italia y Cervantes la de Castella.

Mès, no se desvetllen sols els poètes, sinó que tot un estòl de pintors, músichs y esculptors, béuen en la font de les seves inspiracions y 'ls acompanyen com un ròssech brillant d' estèls, *que es la pols que aixeca de ses plantes el Poèta*, quant el marbre, la palèta y 'l pentàgrama transformen ses creacions. Suprimint els poètes, veuríem de sopte, eclipsades aquèixes constelacions de l' art que s' anomènen, Miquel Angel, Ticiàno, Wagner y Bethowen, y llevòres quina espantosa soletat dintre l' esperit humà! tal vòlta 'l materialisme y el darwinisme, sènça aquèixa sal del gèni que priva que la humanitat, se corrompa y degrade, sènça 'l fòch sagrat que acredita la sublimitat de nostre origen, serien la norma de totes les intel·ligències. Dels poètes han eixits els millors filòsofs y moralistes, y fins ciències naturals com la Medicina, deuen als metges poètes, els principals de sos avèncos

(1) Conversacions de sobretaula.—Pensaments y Acciós.

(1) Per xò, artistes y poètes, simbolisen el baròmetre que marca els graus de civilisació del pòble, la que no 's compta pel nombre d' habitants y de riqueses.

Bastaren una dotzèna d' aquèixos sèrs superiors per fer d' un pahís tan petit còm Grècia, la nació més gran y civilisadora del món. Y vetaquí perquè nosaltres a l' aparèixer lo gèni de nòstra poesia, nos sentírem de sopte, enlayrats per ses ales, a les regions de major cultura.

La llengua catalana que dormia en les òbres de Ramón Llull, Eximenís y Arnau de Vilanòva, cansada tal vòlta de dictar al món Cants d' Amor y Usatges, emmudia pòch a pòch, més era per alçar després d' una llarga reposada un crit més fòrt, puig ab ses evolucions, cada vegada eixia més feconda del mugró de les mares, més viva, més potent y plástica; l' aixam de precursors del nòstre gran poèta, assahonaven la tèrra, però ell fou qui n' hagué la cullita. Fill del pòble escrigué en la llengua del pòble, y aquèst, prest s' assimilá ses òbres perquè eren sava de sa pròpia encarnadura. Les corrandes que d' ell havia aprèses les hi retorná centuplicades. Balmes, Piferrer y Cabanyes, que creyent pòch elástica sa parla, n' emmatllèren una altra, si haguessen escrit després que 'l gran poèta, la dugué còm a mòdi d' expressió al comble de son refinament artístich, recriantla, còm Dante la italiana, no haurien vacilat en acceptarla, y aixís veyèm, que ja avuy, els nòstres flosòphs y novelistes escriuen en sa parla nadiua y 'ls hòmes de ciència comencen també a conreuarla.

Es un error creure que la llengua més parlada es la més a pòsta per la vulgarisació de sos autors.

Sòls el gèni, tè aquèst podèr, ja que un còlp descobèrt, no tríguen eis estranys a traduhirlo y admirarlo.

(2) Còm demòstro en el prólech de les meras Poesies ab més d' un centenar de nòms cèlebres, els principals reformadors de la ciència mèdica, han sigut eis metjes poètes, y als nòms allí citats, dèch afegirli, segons he vist en un article de la *Cronique Medicale* del n.º del 15 de Juriol passat, el de 'n Bichat, fundador de l' histologia y poèta igualment que el doctor Federich Rubio, mòrt fa pòch y que tan dignament ha representat la medecina espanyòla contemporània. El fundador de la Patologia mòdèrna, la figura mèdica més geganítica que ara ha vist desaparèixer el sigle vint, el cèlebre Virchow, també escrigué versos inspiradíssims.

¿No es d' aquèix mòdo còm nosaltres hèm conegut á Homer y a Esquilo? Però aixís còm hèm après el grech no més per compèndre les òbres seves, aixís també les altres nacions apendrán el catalá per estudiar al mès gran de nòstres poètes.

Ningú podrà ponderar bastant, l' amor que sentia en Verdaguer per la seva llèngua; aixís còm en cada flor hi cercava un símbol y 's friguava per flayrarles, en cada mot hi trobava un cambiant del sentiment, una idea, una pinzellada de color pròpia per decorar una imatge y los cercava afal·lerat per camps y per masies, fent de les paraules còm si fossen flors, tòyes que eternament embaumarán sos poèmes.

En les derreries de sa vida, malalt y tot, quasi agonitzant li brillaven els ulls de jóya, quant li donávem a conèixer una frase ignorada y instintivament s' escorcollava 'l llapis per anotarla.

Humboldt, demòstra la riquesa del llenguatge quant s' inspira dirèctament en la naturalèsa, citant l' exemple de la paraula «desèrt» entre 'ls árabes que té trenta variants distintes, sent aixís que la major part de paraules formades pels savis no han pogut passar d' una variant.

Aquèst fou el secret de 'n Verdaguer, qui no per xò, descuydá l' estudi dels clàssichs, al temps de sa formació intel·lectual, devorant els pòchs llibres vells de sa migrada biblioteca de nòy; y enamorat d' Homer comprá l' Odissea ab el prèmi que li donaren per havèrse adelantat en pública carrera als seus companys. No sènça que li costés un llarch estudi de l' art de la naturalèsa, arrivá Rafael, segons diu Miquel Angel, a produhir ses òbres mestres, y fins el metèix Goèthe que citava Schiller ab admiració, perquè còm fruyts madurs d' un arbre, que cauen no més al sorollao, vèya despèndres del seu cervell les concepcions mès supèrbes, no escrivia res, que de molt temps avants no hagués rumiat y dut en gestació lenta. Però en Verdaguer a semblança de 'n Ruskin, per millor compenetrarse de les fòrmes de la tèrra, cerca la manera còm han anades evolucionant desde un principi,

avants que la montanya s' enlayrés sobre la vall y al fons del precipici hi dormissen les tenebres. Y d'aquesta manera lògra en l' *Atlàntida* assistir a l'agonia d' un món y a la naixença d' un altre.

Li bastava per provocar-se la sensació d'aquelles gestes homèriques que descriu, conforme l' inspirada musa de 'n Busquets relata, fer-se carregar sach sobre sach a l'era després de la batuda y tot d'un plegat rebatre's enllà d' una embranzida, o en nègra nit de tempesta, avants d' escriure aquèlla grandiosa escena de l' incendi dels Pirinèus, per inspirarse, calar foc a una renglera de feixines y córrer ab la tèya abrandada per cingles y timberes.

Gràcies a la força intuitiva del seu gèni devallava fins a l' arrel de los còses y sintetisava aquelles impressions ab una imatge plástica. Garvellada la Natura a través del seu temperament y del seu gèni, reapareixia feréstega o tendra, més sempre vivent y nòva.

Fins per espressar els afèctes més íntims y elevats, en lloc de cercar com Fra Lluís de Lleó arguments teològichs, resulta suggestivament idíllich, perquè no hi ha idea o afecte en ell, que no s' encarne o illumine en un aspecte de la naturalesa font adolladora de la seva vèna poètica. Educador del gust y la sensibilitat popular, era una vírgilià místich d' encarnadura homèrica.

Goethe aquèix precursor del darwinisme que de tant observar la Natura, arribà a familiarisarse ab sos secrets, traient de la sola contemplació del crani abandonat d' una ovèlla, sa obra genial d' anatomia comparada, ja dèya, que tot poeta en el seu més alt grau d' elevació, se nodrèix de representacions estèrnes y que quant se recull massa en son interior està en vies de degenerar.

Mossèn Cinto, seguia inconscientment el precèpte anotat per Haller (1) a qui lo ser un gran poeta no impedí de ser lo

(1) *Elementa de Physiologie*. Vol. V, pag. 535.

pare de la fisiologia:—«L' alba es amiga de les Muses y 'ls poètes còrquen els bòschs, això es, la soletat y l' ausència de sèrs estranys». L' hòra matinal era la mès favorable al nòstre poèta, qui còm Goethe a mida que s' anava apropant la nit sentia flaquejar sa intel·ligència.

Còm Chateaubriand que de poèta passà a naturalista de tant encarinyarse ab la naturalesa, èll gayre be hauria fet lo metèix, o sinó vègense les descripcions del seu *Dietari d' un pelegrí a la Terra Santa*, les seves *Excursions* y *Viatges* y la major part de ses òbres.

¡Quánta botànica popular no hi ha condensada en sa darrera obra *Flòrs de Maria!*

El primer poèma de Mossèn Cinto, fou un poèma amorívol, intitulat *En Jordi y la Guideta*, que èll volgué deixar sempre inèdit, per mès que qui l' ha llegit assegura que es una jòya literaria. *La Roser de Mas d' Eures* premiada als Jòchs Florals, es l' única composició que se li conèix d' aquest estil.

¡Però quántes cançons inspirades per l' ideal femení, *movens vulgare* de l' inspiració poètica, no vessà la seva fantasia juvenívola per les encontrades del seu pòble y que viurán perpètuament anònimes en la memòria de la fadrinalla, còm aquèstes que se li atribuïxen:

Amor de la meva vida
vidèta del meu amor,
sempre us dich vidèta meva
y hèu de ser la meva mòrt.

Sempre 'm dius pollèta rossa
de polla ja se que 'n só,
de rossa pròu que 'n seria
si 'm deixésseu la rossor.

Mès com la vocació del poeta era la religiosa, son ideal amorós devia encarnarse en la Verge, suprèma aspiració de sos afectes de fill y d' enamorat

Y si be, com aquells grans gènis que 's dèyen Dante, Tasso, Milton y Camoens, se vegé afligit per tota mena de contrarietats, gracies a elles, el seu esperit evolucioná y les noves emocions que revia, fèyen inestroncable el doll de poesia que rajava del seu númen. Quant Zorrilla, davant de la tomba de 'n Larra, dèya que 'l poeta es una planta malehida que dona fruyts de benedicció, expressava la gran veritat de que 'l gèni sublim fins en sos èrros, es *suicida* y incompreensible per la societat que repugna el seus actes perquè no armonicen ab el seu sentit práctic.

La pobresa y 'l sofriment, ja es savut que son els dos companys inseparables del gèni. Horaci diu que la pobresa el va empènyer a la poesia, mès no per ferhi negòci, sino per satisfer una ambició mès alta, y igualment pensaria Mossèn Cinto, qui com Schiller, Walter Scott, Mozart y Beethoven, elaborá ses òbres èntremig de grans penallitats, poguent ben be dir com l' Aguiló:

Eixes llàgrimes cruels que 'ls ulls ençaten
del còr no minven la ruhent cremor,
mullen ses fibres que aixamplantse baten
y així hi cap més dolor dins nòstre còr.

Flòrs del Calvari, Roser de Tot l' Any y Santa Eulària, les escrigué en son destèrro y a riscos de ser prèss, però res té d' estrany, si tenim en compte que gayre be a tots els grans poetes, els hi han passades semblants peripècies, tant si han siguts sants com Santa Terèsa y Sant Joan de la Creu, com revolucionaris igual que Victor Hugo. Després d' haver vistes embargar ses òbres, sòls li faltava un «inri» que 'l fes tristament cèlebre, *inri* que 'm duu a la memòria el cas commovedor resenyat per Heine poch avans de morir en la següent

forma: «Diu el *Limburg Chronicle*, que l'any 1480, tothom instrumentava y cantava corrandes com jamay s' havien conegudes en terra alemanya, y tots, joves y vells, y en especial les dones, s' embogien per elles, de tal modo que sa melodia se sentia del mati fins al vespre. Afegix el *Chronicle*, que l'autor d' aquèstos cants era un escriptent jove atacat de lepra que vivia isolat en un paratge ferèstech.

Terrible enfermetat era la lepra en l'etat mitjana ja que 'ls infeliços pacients eren desterrats de tota societat y ni la vista del ser humà els hi era permès.

Com cadavre vivent, anava en son romiatge el poeta, tapat de peus a cap, tirada sobre la cara una caputxa y duhent a la ma una campaneta dita de Sant Llätzer, ab la que de lluny, indicava als vianants la seva presència perquè s' apartessen, y mentres ell devorava la seva pena incurable, tota l'Alemanya devenia alegre y melodiosa al compàs de ses cançons.»

També 'l nostre poeta, mentres tota Catalunya, orgullosa de ses cançons, per tot arreu les esbargia, anava sol y vèrn pel món que en lloch de la campaneta de Sant Llätzer li havia penjat els cascabells de la follia. Y el poeta entre tant, corria agoserrat cercant noves bellèses, recreantse en si metèix y somriguent a la poesia, sa fada consoladora y balsamera.

La glòria del poeta es la més pura de totes, la lloança es l'única ambició seva, y dels artistes es el més desinteresat, perquè ell may se proposa un guany. ¡Quant diferent es ell d' aquèstos infeliços, quina intel·ligència sols es accessible a lo xavacà y grolier! Pér ells sens dupte, digné Napoleó: «Els hòmes son pòrchs que s' alimenten d' òr, aixis es, que ab un grapat d' òr qualsevòl se 'ls emmena.» Les seves gròsses rial·ladas expressió d' un gòig bestial ofenen al poeta qui quant deixa 'l treball, se recorda de que té un esperit y l'alimenta ab la poesia. Però 'ls altres se 'n riuen y diuen al seus fills:— Això de la poesia distrau y destarota 'l cervell; guanyèn quartos y donèuse bona vida. Y 'ls fills per no distrèures y

aprofitar el temps, s' entreguen quant ve 'l descans a les diversions brutals dels seus pares, rovellant energies y malgastant facultats, mentres el poeta se distreu cercant emocions més pures y ab l' esport de la poesia contrèua 'l seu cervell, donantli èixa elàstica y poderosa aptitut mental, que segons Johnson, orientantse després accidentalment en un sentit determinat, creà el Gèni.

¡Quin criteri tan mesquí tindrien aquells, que essent Verdagner estudiant, li prohibiren fer versos y fins per càstich el suspengueren!

Horaci, Virgili y demès poëtes llatins, proposats com a mestres del jovent escolar, son un contrasentit en les càtedres d' aquèstos hòmes.

Sentia 'l jove estudiant, la fam de savèr que caracteriza les ànimes privilegiades y al metèix temps no planyent sacrificis se guanyava la vida fent de pagès o de preceptor, oferintnos un bell exemple de la laboriositat catalana.

Que giren els ulls envèrs èll aquèstos que «terrejant com les perdins», com tampòch les podrien ovirar ab sos ulls de talp, no volen que siga dit que hi haja estrèlles y veuran si 'l poeta es un gandul, o un paràssit. Per cada bon poeta que hi ha hagut gandul, com èlls diuen, els 99 per cent, han feta doble fèyna que certs hòmes de negòcis que no més s' afanyen per obtenir un bon balanç.

Tota la vida de Mossèn Cinto, es un himne al treball y remordiment n' hauria tingut, si no l' hagués esmerçada tota complint ab les obligacions de son ministèri, sèng defraudar a la poesia ni sisquera aquèlles hòres vagatives, que un còs malalt s' impòsa quant cerca les distraccions d' un viatge o la medecina d' uns bons ayres, puig resucitava en èll a les hòres el savi escursionista.

Contemplèm avuy que l' època dels trovadors es passada, nostres poëtes y 'ls trovarèm honorant totes les professions y oficis; en totes les escoles de l' Universitat n' hi veurèm de catedràtics; aquèst es metge, l' altre advocat y no 'n falten tampòch d' industrials, agricultors y comerciants.

Es un èrro, suposar que 'l poèta no té capacitat pels negocis y que 'l seu art es incompatible ab èl·ls; a Inglaterra pahi mercantil per excel·lència no ho entenen aixís; els seus grans estadistes, Pitt, Gladstone y Canningn, concuaven la poesia y desde Chaucer pare de la poesia anglèsa fins á Shakespeare y Ruskin, els seus poètes no sòls han siguts bons financers, sinó que combatent l' egoisme fenici de la seva raça l' han feta reaccionar en favor de la bellèsa, que allí ja s' ensènja en escoles especials.

El primer poèta l'irich castellá contemporáni, ocupant un dels primers llocs de l' administració espanyola y adhuch lo dramaturch castellá que li fa més bon costat actualment y que a la vegada es ue genial matemátich, me recòrden al nostre gran Aribau que sigué Director del Tresor y un dels més grans economistes espanyòls y que morí pòbre patentisant la seva escepcional honradèsa. Y aquí en el metèix Foment del 'Travall Nacional, trovariem que 'l secretari, o siga l' ànima activa d' aquèsta institució que representa els interèssos materials de Catalunya, es un inspirat poèta.

Mossèn Cinto que desde els 29 anys als 48 de la seva vida, visqué apartat dels negocis y oblidat del món, al pèdre la protecció del seu Mecènas, no tingué més remèy, després d' haver perdut el temps més hàbil, que començar l' aprenentatge de la lluyta per l' existència y llevòres el místich contemplatiu sofrèix un cambi radical y les seves òbres ja son més humanes, adquirèix aquèlla sabiduria pràctica que tan be encarna ab l' esperit de la literatura y que en *Flors del Calvari*, tròva facilment resò en el sí de la societat que 'l vòlta. Y el que havia tinguda en ses mans la fortuna dels altres, n' eixí pòbre com Shèridan; no sospirant rès més que la mitjanía independent cantada pels poètes y que 'l treball honrat proporciona; imita a Godlsmith que carregat de dèutes en va fou temptat pels partits polítichs que li haurien pagat a pès d' òr l' usufruyt de les seves sátires, perquè creu que la ploma del poèta sòls deu ésser immolada a l' art.

L' amor pòt haver dut al suicidi a algún poeta jove, però jamay els contratemps de fortuna, còm succehèix freqüentment èntre aquèlles infortunats, que no tenint fòra del diner, cap mès atractiu per entretenir la vida, cap *hobby* còm dirien els inglèsos, son capaços de sacrificar-se a si metèixos per interès, quant a les seves especulacions no sacrificuen la salut del pòble, adalterantli les subsistències, per exemple.

Mossèn Cinto, fill d' una raça, que fent seu el lèma de Walter Scott «Hoc age», còm mès entrebanchs li opòsen al seu desenrotllament, mès ha crescuda, adaptantse a tot y triomfant de tot y quin esperit es tan contrari al d' aquèlles que Jhonson condemna a morir perquè preferèixen mès, vessar una lliura de sanch en una renyina que una gota de suhor en un treball honrat, no podia mènus d' admirar a un pòble que ab els seus actes de laboriositat y perseverança, se conquerèix una llibertat y una independència, que en va desitjaríen, òixes raçes moribondes que si dominen encara, es pel seu orgull, però que paralitiques y òrfes d' iniciatives viuen enterrades en la burocràcia y están esclavizadas sènça remèy en son pròpi caràcter. Per xò, èll, esguardant a Barcelona còm al cervell y braç drèt de Catalunya, la prengué per sa ciutat y li cantà en òdes y pòemes, tota l' amor y admiració que li causava l' esplèr de sa riquèsa y de sa cultura. Lloà l' economia mare del capital y fònt indirècta de la producció y del treball restaurador del pòble, però 'l seu exemple al venir a plantar en la ciutat comptal l' arbre sagrat de la poesia no era per tirarnos en cara aquèl tercèt en que 'l Dante motèja al pòble català d' egoista, sinó per sanear ab èix eucalipte diví l' aixarrahiment y els miasmes que la fehra d' òr engendra.

Devant d' aquèlles que treballen per enriqueirse, el poeta y l' obrer que no mès treballen per viure, se senten corprèsos d' una secreta simpatia que 's traduhèix en l' esperit democràtic de les lletres.

Tinch un amich ja entrat en anys, il·lustradíssim y pre-

miat en varis certámens, per les seves inspirades poesies y quant jò 'l miro venir de lluny ab el cabàs de carbó al cap, regalimant de suhor aquèlla cara ovalada d' artista ab el blasó de l' intel·ligència al frònt, me plau aturarlo, perquè la seva conversació es la d' un savi que no barataria sa sòrt ab la d' un altre, sempre agradosa y enlayrada y quant li estrènyeh la ma, m' apar que les mèves queden més honrades, si l' òscul del treball hi ha deixada una marca. També era amich Mossèn Cinto d' aquèst poèta y a èll havia recorregut pòeh avans de morir perquè l' il·lustrás respecte al cant dels aucells, freturós de ferne un poèma simbòlich per l' estil de *Flòrs de Maria*.

Cada dia 'm convènço més, de que 'ls humils de la fortuna son els que llegèixen més el poèta y 'ls que més l' entenen; per regla general els que viuen en l' opulència, están per còses més confortables y la seva llibreria d' autors clàssichs, es un veritable cementiri d' ahont l' autor que hi entra ja no 'n surt may més.

Quántes vegades he vistos sortir de les tendes dels llibrers, joves y nòyes de modesta apariència, duhéntsen un poèma de Mossèn Cinto y la seva cara radiant de jòya indicava la fal·lera que sentien per llegirlo.

Aquèstos pensava èntre mi, son capaços de fer un estalvi sacrificant un vici, un gòig material o una vanitat en be de l' esperit; si van al teatre formen part del públich de les galeries que es el més intel·ligent, perquè sòls hi van per instruirse o jutjar el poèta, no perquè siga dia de mòda ni comprarán may un quadro preocupantse més del march que de la pintura.

Comprenia llevòres, el perquè la riquesa es fins a cert punt contraria a l' art y perquè gayre be tots els savis y artistes, haguessen sortit del pòble; comprenia el perquè aquèlls gegants de l' art, que 's dèyen Salvator Rosa, Canova, Caravaggio, Spagnoletto, Tintorello, Zingaro, Miquel Angel, Turner, Callot, Benvenuto Cellini, Poussin Desquenois, Vila-

domat, Dalmau y Fortuny, lluytant ab la pobresa nativa y poguent ostentar el poderin de princeps, donaren lligons de magnificència a rèys y papes, sacrificantho tot a la perfecció del seu art, inclòsa la riquesa quant la creyen obstacle a l'ideal que perseguien. Y alavara a la Providència, perquè no feu a la riquesa indispensable al geni y repartí tan equitativament el seus dons, permetent que d' un preceptor ne sortís un Cuvier, d' un barber un Pareo, d' un fuster un Hunter y que ab senzills mèdis logrès el geni el seus propòsits, bastantli a Fergusson un tròc de fusta per construir un rellòtge, a Herschel lo que guanyava tocant l'òboe per modelarse ell metèix els telescopis, a Galvani un arch de metall y la cama d' un reptil per revolucionar la física y menys encara a Newton per assombrar el món.

Es freqüent en els hòmes que viuen entregats a la ciència el desprendiment y la generositat que observèm entre 'ls artistes y pòetes, Humphry Davy renunciant els beneficis que podia reportarli la seva llumenera de seguritat y Jenner, els del seu descobriment de la vacuna, Charles Bell, sacrificant la clientela en ares de 'ls seus estudis del sistèma nerviós; Faraday morint pobre per havèr volgut fer ciència pura y Franklin víctima de las seves atrevides exploracions científiques, son exemples que autorisen a pensar, que n' hi ha pròu ab tenir un ideal, per no dòldres de la falta del diner y per menysprear les comoditats.

Mossèn Cinto, idealisant tota una època realisa un gran miracle, puig no siguent més que un fill de picapedrer, enderròca els palaus de supèrbia que l' avergonyiren.

En el teler abont el tipògraf li teixia la rica tela de ses inspiracions, ben lluny de cercarhi una indústria luerativa com aquèlles que van a riscos de malmètre y explotar l' obrer sinó les mena un ideal més enlayrat que l' exclusiu del negoci, s' hi vèya crucificat pels sacrificis que li costava lo treball de fer rodar les tipegràfiques, ab el tiratge de ses grans òbres, quina ganancia ha estada pels altres.

Jamay cap d'aquests que 's burlen de les lletres del poeta perquè no les desconta cap banquer, ha feta avençar sisquera una indústria, l' explotará o conservarà això si, però el gèni no es conservador sinó que es criador y renovador, fa circular els elements perquè no se estanquen y corrompen y evita que les còses s' arnen o 's corquen en mans dels que dihentse conservadors no vèuen que tot sels passa.

El gèni industrial, es un Heilman, qui després de mil vicissituds s' inspira vegent pentinar ses filles famolènques y inventa aixís, la màquina de cardar, preguntantse, ¿per ventura es faria may res de bò, si sempre un se digués, y aixó quant podrà donarme? es Arkwrith qui arruinantse lògra confeccionar la màquina de filar y enriquèix a Inglaterra, ab la manufactura del cotó; es un jornalier anomenat Heathcoat que imitant el mobiment dels dits y 'ls boixèts construeix l' aparell de teixir; es Guillem Lée un estudiant pòbre que mòr perseguit, després de havèr ideat el teler de fer mitja; es Robert Peel qui tròva 'l secret dels estampats estimulat per la misèria; es Jaquard fill d' un obrer que fa dibuixar al teler les figures sobre la tèla inspirantse en Vaucanson, altre gèni constructor, tan infortunat còm ell, tot y havènt feta la prosperitat del seu pahís; es Lucca el reinstalador de l' esmalt a Italia, que sugerèix a Palyssi la invenció de l' esmalt blanch sobre terriça comanantli les calamitats d' una vida tràgica; es el pòbre Böttger qui descòbre la porcelana y Federich I considerant que aquèsta indústria fa la riquesa del seus estats de Saxonia, el reté presoner a fi de que no comuniqué a ningú 'l secret, fins que mòr desesperat; y finalment es el deu de la mecanica Wat, un trist operari qui després de havèr reformada l' indústria, passa la vellèsa dedicantse a la poesia, acompanyantlo en sos esplays el gran químic Priestley y el metge poeta Darwin.

Aquèsta identitat del gèni qualsevolga que siga el ram a que 's dedique té de convèncens de que el progrés y la cultura no s' obtenen, si còm fèya Mossèn Cinto, no 's giren els ulls més aviat a les illes gregues que a les terres de Cartago.

El nostre poble que sent l'art com pòchs y es virtuós y sòbri, tingué sempre en gran estima el seu poeta, qui vegent les seves necessitats, sempre predicava als tots poderosos del diner l'humilitat y 'l desprendiment; baixèn els dèya, fins a la mayçó de l'obrer, consolèulo en ses penalitats y aixís personalment estrenyerèu els llaços de simpatia que dènen acostarvos els uns als altres.

Això 'm recòrda, que ja Carlyle en 1843 en son poema *Passat y Present*, donà la vèu d'alèrta a Inglaterra, preveient la lluyta de classes y proposant com a remèy, l'intervenció legislativa, l'inspecció dels tallers per agents públichs, ayre a discreció baix sòstres de vint pèus d'alsaria a les fàbriques, parehs plantats d'arbres per recréu de la classe treballadora, una bona ley d'instrucció pública, participació de 'ls obrers en els interèssos de l'industria, y un contacte permanent èntre aquèstos y 'ls patrons, per mèdi dels concells de conciliació y d'arbitratge. Però 'l seu sofrare y compatriòta Ruskin, ha anat més enllá, esmerçant tota la seva quantiosa fortuna en fundacions benèuques pels obrers ahont treballant pòden convertirse en propietaris, y en establiments d'instrucció pública ensemps que èll vivia del treball literari. ¿Y a qui 's deu sinó als poètes la cultura de 'ls nostres obrers? Desde en Clavé qui al fundar les societats corals els arrencà per sempre més, de l'embrutiment del jòch y la tabèrna, despertant son amor als cants populars y a la música, fins a en Federich Soler, qui 'ls dugué al teatre alligónantlos en l'escòla de les costums catalanes, tots el nostres poètes, en hòch de congriar òdis han correspost fidelment al seu triple lèma de Fé, Patria, Amor.

Y ab quin anhel no bregava Mossèn Cinto, per endolcir la dura tasca del treball posant al poble una cançó als llavis, ja que no hi há llar catalana, ahont no resònen els seus càntics.

Ara figurèmse per un moment, que 'l nostre poeta en hòch de cançons d'amor hagués sembrades als quatre vents

aquelles que en boca de Chenier y Victor Hugo, desencadenaren la revolució francesa, quins mals ayres no correrien ja per Catalunya.

El millor monument que pòt consagrar-se a un poeta aixís moral y instructiu, es obrir al públich la bibliotèca que 'ns ha deixada engrandint-la ab tot lo que faça referència a l' il·lustre donant y a la literatura catalana y d' aquèst mòdo tindríem una bibliotèca «Verdaguer» que faria bon costat a la Bibliotèca Arús y a la Bibliotèca—Musèu Balaguer, que aquèstos dos poètes espléndidament fundaren dotantles de renda suficient, per il·lustració del pòble, l' un a Barcelona y l' altre a Vilanova y Geltrú.

¿No es veritat que es ben trist, que després del Musèu Martorell, fundat per un hòme de ciència qui encara que comerciant hauria immolada a ella tota sa fortuna, que les úniques bibliotèques de fundació particular, siguen degudes al desprendiment d' aquèstos poètes tan bescantats per aquells que si 'ls haguessen d' escoltar, encara aniríem de quatre grapes?

Imitem els Estats Units, abont els millonaris funden universitats millonaries, y que al fer traduhir al seu idioma el *Bés Maternal* de nostra poetissa Massanès, ab encàrrech de llegir-lo en totes les escoles, revolá dita nació l' importancia que dona a la poesia.

Bòna mòstra de savèr honrar còm cal el poeta la donaríem, imitant l' exemple del Concèll Municipal de Moscòu qui no fa gayre, ab motiu de celebrar-se el centenari del més gran de sos poètes, Pouskine, mòrt en desafiú còm el sen colèga y compatrieci Lermontof, feu una edició de les seves òbres, per repartirles èntre 'ls alumnes de les escoles municipals. Y després d' això, aquèsta societat que tot ho dèu als gènis fins les seves comoditats, just es que vetlle per ells qui no tenint devant dels ulls altre ideal que l' art o la ciència, no pènsen més que en l' humanitat sa herèva; just es que 'ls retorne l' hu per mil, fent la tasca de l' obrer de la intel·ligència, vividora, vetillant per

ses famílies víctimes de la passió que ha fets màrtirs lo metèix els qui han eixamplades les fronteres de l'esperit còm Mossèn Cinto, que els exploradors de tèrres ignorades y els qui seguint el vòl dels aucells pels ayres o el curs dels peixos dins les ones, han òberts nous horitzons a l'expansió humana. Si la nostra societat està convençuda de que 'l ideal econòmic sènça 'l bell ideal, no pòt fer may la felicitat del país, devèr seu es fomentar les arts poètiques, igualment que 'l comèrc y l'agricultura, ab subvencions y positives recompenses. Aixís ho feren Venècia y Florència que al ceptre de l'art junyiren la palma del comèrc y de l'industria. Y es que unes y altres manifestacions, se donen la ma en los pòbles de superior cultura.

Hí ha que pensar, que 'ls poètes no oren a Roma ahont el pòble se bestialísava ab els sagnants espectacles, sinó a Grècia, per il·lustrarlo y suavisar les seves costums ab el Teatre y 'ls Jòchs Olímpics,

Deu faga, ara, que a la mòrt de 'n Verdaguer, una corrent de simpatia ha commogut tots els cors y ha fet aixecar tots els frònts, fins els més aixarrahits vèrs la contemplació de la bellèsa, que perdure 'l fòch sagrat d' aquèsta flamarada poètica que 'ls càntichs verdaguerians han encès.

II

EL SACERDÒT

Contestant Mossèn Cinto a un crítich qui 's dolia de que deixés caure masses gotes de poesia relligiosa en el doll de sa poesia patriòtica, esgrigué:—¡Oh còm m' honrava y me plavia sença volèr, ab això, mon benvolgut amich! ¡Còm li agraphesch l'acusació, còm li agraphiria encara més, si 'l còr me dignés que 'n só mereixedor! ¡Oh, si pogués suavisar ab lo melós y adorable nòm de Déu la sèca aspror de tot mos vèrsos!

Y es que 'l poèta que això escrivia, avants que tot se sentia ministre de Deu sobre la tèrra y ab la fè de l'apòstol, fent tornavèu de la ploma anava escampant pels àmbits del món la Bòna Nòva.

Aquell que als dotze anys ingressava en el Seminari y avans dels setze estava admès y examinat per allistarse ab els frares Menors de l'Amèrica espanyòla cenyintse la còrda del Serafi d'Assís, malgrat son confés que no li deixá partir, ben a

les clares descobria la mèna de sa vocació relligiosa quant volguent descalçarse a imitació de son befat Patró, anava a cercar còm èll pels malaveranys del món, ab el menyspreu de si metèix l' aspre burell de sa benaymada la pobresa.

Mès qui còm èll, als 26 anys, cantava la primera missa ai bell mitg d' una creu y un dòlmen y regentava després la parròquia de Vinyòles d' Orís desplegant tot el zèl y fervor del sacerdoti, may hauria somiat que quatre anys mès tart o siga a últims del 74, tingués de córrer al mar a refer sa salut migrada per l' excés de treball y a remòlech d' un trasatlàntich, fes via al palau d' un marquès.

Mès, el terciari de Sant Francèsch, encara que haguessa vista la celda per qui sospirava convertida en palauèt, se prometé servir desde allí els designis de Deu, ab el metèix esperit de mortificació, content de son càrrech d' almoynier que li permetia ser la providència dels pòbres. Y valdament se n' hi burlessen els hòmes del gran món, no trojava rès millor que combatre la falsa savièsa del sigle ab la follia de la Creu.

Aquèlles riquèses que 'l trahiren may l' inspiraren un sòl pensament mundá, y seguí sent l' apòstol de la caritat y l' evangelista de la pobresa. Els seus vèrsos eren una oració contínua, s' abrusaven en les flames del santoral, bevien ses inspiracions en les pàgines del breviari y s' embaumaven ab la flayre dels idilis bíblichs. Ningú còm èll podia dir al bon Jesús:

Vòstre poèta vull ser
mès no pas per la coròna
no canto no, pel llorer,
sinó per aquèl que 'l dona.

Très canongies li foren ofèrtes debades, una d' èlles pel sant bisbe Urquinaona, l' estimat dels pòbres, qui vèya en nòstre humil sacerdot, lo vèr deixeble de Jesucrist que tot ho abandona per seguirlo y únicament còm Sant Bernat, tròva consòl, esclamant:—¡Oh que es gran ser petit!

Si sempre la virtut y la sabiduria dels humils meresques-
ssen aquèstes preferències, no veurien els pastors de l' Igle-
sia tanta indisciplina y desmoralisació arrelarse a l' ombra de
l' arbre de l' autoritat, quant per comptes de robustirse ab la
sava del bon exemple y de les màximes cristianes s' apunta-
la en l' impèri de la força y dels convencionalismes socials.

¡Què hè, retraten aquèixes dues estròfes del sacerdot poè-
ta, l' esperit que deù animar als successors dels Apòstols!

Jesús per visitar als pecadors
humil se lleva sa corona etèrna
y son mantell teixit de resplendor
que al sol naixent y al Serafi enlluènna.

De pelegrí se pòsa lo capell
y truca als pits y diuols:—¡Allotjaume!
prèn la càndida vesta de l' anyell.
y diu als còrs que tenen fam:—¡Menjaume!

Bastá a uns quants pescadors per despertar el món a la
vida de la fè, heretar la doctrina d' Aquèll que entrà á Jeru-
salèm sobre un pollí y predicava als seus seguidors: «Qui
vulga ser el primer aquí, serà 'l darrer en la Glòria del meu
Pare».

Si Jesucrist s' hagués presentat al món adulant als pode-
rosos per evitarse les seves persecucions y en lloch de rentar
els pèus als apòstols s' hagués fet servir com un príncep, si en
lloch de dejunar hagués corregut als banquetes y per no mordre
escàndol hagués tolerat els mercaders al temple, certament no
hauria sigut Jesucrist. Sant Francèsch Xavier ab l' arma de
la creu y sènça altres recursos que una alfórja vuyda guanyá
pel Cristianisme el patrimoni de les Indies, y com ell foren
tots els grans sants que l' Iglesia venera, tots ells avorriren
el lastre que feu naufragar a Judas y al fundar les seves or-
dres no les volgueren poderoses y riques, sinó humils y des-
préses. A semblança de Sant Vicens de Paul, se 'ls ha vistos

mès al costat dels pòbres que dels rics y ho deixaren tot, pares, germans y patrimòni, pel be de l' humanitat, puig cèrtes preferències els haurien allunyats del pòble y feta odiosa la religió als pòbres, que son els mès y savien que 'l poderia d' una ordre relligiosa quant se funda en els bens temporals perilla de ferla mès conservadora del seu benestar que aymant d' arriscar en causes d' abnegació la seva tranquil·litat.

Mès, còm que la veritat es una y invariable y no permet ser disfregada ab nòus procediments, encara que la societat evolucione, l' esperit y 'ls mèdis de conservar y propagar la veritat divina, no pòden alterar-se sença sofisticar l' Evangeli. Aixís ho comprengué l' enamorat del Poverello d' Assís, que hauria donat per les pallètes del Naixement, tots els rius d' òr y pedreria y que al descriure la Sagrada Còva, se lamenta de que 'ls marbres y domassos que la cobreixen avuy, façen anyorar la ròca nuba. Y es que son còr verament senzill, se complavia mès en l' humil capella amagadèta al bòsch ahont la Vèrge sòl aparèixes als pastors, que en les opulentes basíliques, y un ram de viòles y capblaus ofèrt per devòta camperòla li semblava mès bella presentalla que 'ls joyells del rich als pèus de daurada imatge quant l' esquer de la vanitat gòsa convertirla en vedell d' òr y fuig de remeyar les necessitats dels pòbres baix quina miserable apariència vòl èsser honrat Jesucrist.

Quántas vegades, Mossèn Cinto, a la vista d' un pòbre s' havia sentides lliscar les llàgrimes al palparse la butxaca vuyda y havia corregut a manllevar al primer amic que li sortia al pas la bestreta d' una almoyna. No podia vèure una llástima sença compadir-la y auxiliarla, y únicament als presos y malalts no escassejava ses visites.

Per xò no 's cansava de repetir còm Lleó XIII (1)—«D' una abundosa efusió de caritat es precis esperar la salvació

(1) Enciclica Obrera.

del món... Que 'ls ministres sagrats treballen ab tot son poder per la salut dels pòbles y per demunt de tot que s' apliquen a alimentar en si metèixos y a fer naixe en els altres la caritat rèyna y senyora de totes les virtuts.»

Tibi-dabo, digué Satanás a Jesús, tot això que vèus desde 'l cim, t' ho donaré ¿mès per ventura cerca Ell altres camins que 'ls de la Passió? A Sant Pere que desorientat per aquèlla vèu temptadora, volgué un dia desviàrsen, li digué son diví Mèstre:— *Quo vadis?* —¿ahont vas? y 'l feu girar amorosament de cara al martiri; però quants desde llevòres han fet el sort a aquèsta vèu de Jesucrist y en llòch d' enca-minarse per l' aspra drecera, trovant les vies de l' esperit massa feixugues han posades arrèls en les còses de la tèrra y les aygues de la piscina sagrada entervolides ab el fanguèig de ses passions han necessitat nòvament un filtre celestial que les clarifiquessa, còm ab èixos versos ho significa el poeta:

« Ves, adóbala, Francèsch;
la mia casa s' atèrra,
digué un dia Jesucrist
a l' aymant de la pobresa.

A últims d' Octubre del 91 veyent que s' anava a malvèndre ab ses adherències una capelleta de la Mare de Déu al cap de munt de Valcarca, li recá que la Verge del Carme que allí hi havia y les devòtes imatges de Santa Terèsa, Sant Joan de la Crén y altres penitents del Carmelo, fossen desterrades d' aquèll oratòri, y tenint crèdit encara, no vacilá en contraure un deute per adquirir dita possessió que li fou adjudicada en pública subhasta.

¡Mès quánt degué arrepentirse de semblant acte de pietat! Ell metèix confessa que això fou son primer deute y l' origen de tots els demés, quant mès tart perduda la colocació y sènça la llimosna de la missa, s' entrebancava ab al paper sellat y la turba dels seus acrehedors. Desde llevòres que co-

mença 'l seu Calvari y còm Jesucrist a l' Il·lert, suhant gotes de sanch, demanava un consòl als companys que no gayre lluny d' ell dormien.... Y sentintse l' ànima amargada pel fèl de vans escrúpols, escrigué al seu antieh protector, que li dignés si havia comésa alguna falta durant l' exercici del càrrech d' almoyner que li havia confiat y la contestació que obtingué fon de satisfacció complèta. Mès la tribulació subsistia, perquè Deu quant vòl provar les ànimes escollides, les fa condemnar sença pròves pels delictes que han comesos els altres.

L' any 96 escriu en sos *Recòrts de la Missa Nòva*, als 25 anys del seu sacerdoti, girant els ulls a son poblèt de Folgaròles ahont celebrá sa missa de nòces: «¡Què n' he vistos d' oratòris y ermitatges, de temples y basíliques! ¡Què n' he vistes de capelles de marbre, d' altars de jaspí, de retaules d' alabastre, de bronzo y d' argent! ¡Què n' he vistos de palis brodats d' òr, de dalmàtiques de brocat, de casulles rajant pèries, mès los senzills ornamentals, los altars modestos de *Sant Francesch s' hi moria* y los de *Sant Jòrdi*, son dels que mès me recòrdo, còm si 'l meu còr s' hagués quedat allà hont celebri lo primer sacrifici. Tant de bò que d' aquèll cim no hagués baixat a la plana. Tant de bò no haguessen nascut ales a la pòbra formiga, no hauria hagut de trepitjar tantes espines ni hauria hagut de plorar tantes llàgrimes.»

Un còlp que baixava Mossèn Cinto ab el tranvía de Sant Andreu a Barcelona, se tregué 'ls rosaris y dirigintse als obrers, que sòlen ser els que mès hi viatgen, els digué:— «Quant jò baixo a la Babilònia de la capital, tinch per costum resar el sant rosari, si algú de vostès vòl acompanyarme, Deu li pagarà.» Aquèlla pòbra gent, que tal vòlta sentia per primera vegada un capellà expressarse en semblants termes no feu ni la mès petita protesta. ¡Quina fè tan gran tenia el qui aixís vencia el seu natural apocament! Y, quant tot passant ab el tranvía contemplava 'l reguitzell de fàbriques de Sant Martí òrfes de campanars, ovirant tan sòls allà lluny lo tem-

ple en construcció de la Sagrada Família y la migrada parròquia, insuficient per aquèlla barriada, qui sap si pensava, que lo que sobrava en els luxosos barris y afòres torreres de la capital; faltava en aquèll punt, majorment avuy en que 'l mar revòlt de baix amenaça ab ses onades pujar fins a la covèrta de la nau de l' Iglesia y fa tan necessari l' òli de la fè per amansirles.

¿Per ventura la religió que deslliurà l' hòme de l' esclavitut, no té ara prou virtut, per alcançar bonament dels poderosos, tocantelshi 'l còr còm avants, els benefieis que 'l treballador ha conseguit gràcies a la violència y l' ajuda dels enemichs de la Iglèsia? Aquèsta pregunta be prou que se la hauria feta Mossèn Cinto, qui per son còrrech d' almoynar, estava íntimament lligat ab les classes menesteroses, al considerar, devant l' incredulitat que les retorna al paganisme, que la tasca dels missioners del pervindre estarà més aviat que en els desèrts selvatges en la compacte població obrera.

Y valga encara que la Caritat, aquèix fruyt diví que sòls l' arbre de la Religió pot produhir, ab ses gotes balsàmiques traen el verí de moltes ferides y còm una poderosa resclòsa s' opòsa al diluvi de l' anarquisme.

¡Quant hermosament aparellades se trovaven en l' ànima del Fra Lluís de Lleó català, la Religió y la Poesia!

Semblaven bessones y innates abdues, ja que l' una se manifestà ab els primers jòchs de sa infantèsa quant era sa talèya guarnir capelles, dir misses y fer professons, y l' altra, brollà també espontàniament dels sòmnis de sa adolescència còm d' un rossinyòl novell brolla la no aprèsa melodia.

Grècia, la terra dels artistes y poètes, la pàtria de Sócrates, Plató, Sófoeles, Pitágoras, Hipócrates y Fídias, fou també la que predicà les màximes més pures, les concepcions més enlayrades y 'ls ideals més filantròpichs del paganisme, gràcies a la poesia, que, al aparèixer després el Redemptor de l' Humanitat, pogué abeurarse en la meteixa font del be, del misteri y de la bellèsa, fent resaltar en les òbres de Milton y

Dante com en els canticls dels profetes, tota la sobirana grandesa de la religió. Y l'autor dels *Idilis y Cants místichs*, que posseïa com ells aquesta facultat suggestiva y creadora, senç dupte que esperonat per ella, sentiria més intensament que 'ls altres, la religió que cantava, com devien sentir-la 'ls sants que com Sant Ambrós, Sant Tomás, Sant Gregori, Sant Agustí, Sant Francèsch Xavier, Sant Isidori, Santa Terèsa y Sant Joan de la Creu, foren poëtes a la vegada. Aquèst últim sobretot, per sa analogia ab Sant Francèsch, era el predilecte de Mossèn Verdagner, qui dotat de la pasta dels sants, volgué imitarlo, per més que la seva ànima de nòy desprovehida de malícia y de tracte de gent, era la més apropòsit per ésser immoiada en ares de la caritat, que el feu màrtir dels infelïços, que sota d' ell s' eixaplugaren. ¡Més quan simpática resulta la figura de la il·lustre víctima, sacrificant els honors, les riqueses, y 'ls respèctes humans, envèrs eixa única passió de la seva vida!

¿Què importa que la llevar l'hagués sembrada alguns colps en terra xorca y en llòch de ròses li donàs espines y que aquells a qui ho entregava tot, no estessen a la altura del seu bon zèl, si al fi y al cap, l'intenció que l'impulsava, era santa y pura?

¿Podia un cor tendre com el sen, malgrat les exhortacions dels seus amichs, que vèyen en això la mina de les seves penalitats y misèria, abandonar els que temia veure esgarriats y atuhits en l'orfanèsa, sença 'ls seus oficis de pare? D'aquí li vingué la lluyta que el posà en pugna ab sos devers de subordinat y de paladí d'una causa a son entendre justa.

Y aquell que fou tan dòcil y obedient sempre, després d'havèrse somès voluntàriament a un exili que se li imposà y que jutjava abusiu, sentintse ja titllat de boig y empès a un Assil (1) sença com va ni com vé, recordà a Sant Joan de la Creu son confrare de glòries y fatiges, que tot y siguent sant,

(1) 6 Abril de 1894.

s' escapá de la presó; y va dirse, també jò puch escapar-me de la meua; y aixís ho feu, creyent que la falta estava en lo injust del manament y no en la seva desobediència. ¡Y èll tan aymant de la disciplina eclesiástica, còm degué sofrir al trè-varse fòra d' èlla! Per xo còm l' aygua que corre per cercar son nivell natural, no va parar fins assolir el seu, que era la pau de l' ànima.

Però avants d' alcançar-lo, si 'n fou de provada la seva fè, aquèixa fè, que segons Renan, fins després de perduda té la virtut de governar les nostres accions. Y èll que no s' hauria torbat devant del martiri físich, necessitá tota la fòrça de la resignació cristiana, per no desesperarse, quant privat de dir missa, esclamava:

M' han prèls lo cálzer d' òr
ahont ma sèt s' apaga,
la sèt d' amor diví
que abrusa la meua ànima.

Però després de tràures a bocins lo còr y espargirlo en les *Flòrs del Calvari*, era precís encara per sincerarse als ulls del món, passar per les *forques caudines*, d' aquèlles *Cartes en defensa pròpia*, ahont còm nòu Jòb, hi abocá tot lo fèl de les misèrics humanes, si be, mès generós que 'l Dante qui relegá els seus enemichs a l' Infern de la Divina Comèdia, no savia venjar-se ni convertir el vèrs còm fèya Victor Hugo, en picòta d' adversaris polítichs.

La satisfacció mès gran, la tingué el dia, en que havènt-sel comprès, se li feu justícia y pogué confòndres ab un estrèt abraç de germanor ab tots aquells que li eren contraris. Imità la nòble conducta de Fra Lluís de Lleó, qui sortit dels calabòços de l' Inquisició ahont gemegá innocent per alguns anys, no volgué fer el mès petit esment de les malvestats passades.

Tots el qui 'l tingueren per confès, li dèyen sant, per la

bondat de sos consells y ni un sòl dels que 'l tractàrem, deixà de convènces de la purèsa de sa vida. No més un còr de serafi còm el seu, podíà cantar tan divinament de la Vèrge.

Una de les qualitats que 'l feya més simpàtic, era la seva gran tolerancia ab les opinions agènes. Servet, Bacón, Pareo, Harvey, Galilèu y Copèrnic, no s' haurien espantat de la seva sotana si l' haguessen conegut quant en nòm de la relligió se 'ls perseguia, y en aquèl temps en que l' esperimentació fisiològica era titllada de materialista, els frares Borelli y Stenon, no li haurien amagats els seus brillants descobriments que sòls després de sa mòrt il·lustraren la ciència mèdica.

Ell que no tenia rès de censor, sometia totes les seves òbres senc màcula de heterodòxia, a la censura eclesiàstica y era tan auster y rígit ab si metèix còm indulgent ab els altres.

El seu Deu estava més en la consciència que en el culte, no se 'l vèya llampeguejar d' ira en Sinai, però en cambi moria d' amor al Calvari, era 'l Deu que convertí la samaritana, perdonà la Magdalèna y salvà l' adúltera. Be pòt dirse que jamay el dupte ni el fanatisme havien entervolida una intel·ligència tan serèna. Espill puríssim ahont s' hi reflectiren totes les llums de l' Evangeli, fou la seva ploma, que còm una arrèu sagrada, oferí amples solchs a la llevor divina y donà fruyts de benedicció que alimentarán còm un maná incorrupte l' esperit de les generacions futures.

III

L' HOME

Quant parlèm dels prohòmes passats, ens interessèm per èlles, còm si formessen part de les nòstres coneixènces. Aixís també, deu parlar-se de 'n Verdaguer, ara que 'l còs no li fa ombra a l' esperit y 'l pòsit de les passions socials que 'l perseguïen, comença a clarificar-se.

Lo que alguns han nomenat *tares professionals del gèni*, quines tares feyen dir á Jordi Sand, una altra tarada, referint-se als gènis de la seva època «Ja voldria vèurels a tots en les pàgines de Plutarch» igualment que 'n Schopenhauer, qui suposava que 'ls gènis eren un sers desagradables en la vida pràctica y hòmes de pòchs amichs, no es altra còsa, que la condició ordinària de l' humanitat, mès visible en els qui sobresurten dins d' ella a causa de sa major perspectiva. Lo que hi ha, es que les estravagàncies y distraccions en que incorren devegades, se deuen a que la llum de l' ideal es tan viva y bella que 'ls enlluèrna y apassiona y després d' una

llarga contemplació d'aquesta llum, al girar el geni 'ls ulls a l'escassa llum que illumina les pupiles dels altres hòmes, li sèmbla de moment trovar-se a les fosques y fins que les seves pupiles gracies a un esforç d'acomodació, s'hi son avesades no percebèix les còses que la rutina fa desfil·lar a la ombra de l'intel·ligència. Donèume a mi un hòme, dèya en Goëthe, que tinga el valor de fer una tonteria, no aquestos estaquirots, incapaços de perdonarles.

Ja estèm cansats de sentir a dir, que no hi ha cap hòme, que no li sèmble petit al seu ajudant de cambra, y ho diuen generalment aquells que 's fixen més en els èrros dels grans hòmes que en els seus acèrts; còm si 'ls que no s'equivoquen, haguessen resòlta may la més petita endevinalla.

Llegint la vida dels apòstols, s'observa que fins devant de Nòstre Senyor, se deixaren dur de l'envèja y de les mequines ambicions dels demès hòmes. ¿Però per ventura això ha restada alguna valor a la seva òbra? ¿Y podria restarla a la de'n Verdagner, qui còm a hòme, atès el seu caràcter, fou més digne de llàstima que d'admiració? Una resenya sobre la seva figura serán la millor contestació d'aquesta pregunta.

El seu físich no imposava gens, y ab aquèll ayre humil que acotava lleugerament ses espatlles quadrades, minvant el garbo y esbeltèsa de la seva estatura més aviat alta que baixa, semblava un inferior devant dels joves que per primera vegada anaven a visitar-lo.

Aquella testa rodona sobre la que onejants rulls nègres entrecanuts s'estenien dissimulant els claps de la calva incipient, mostrava un frònt convèx resplendint purèsa que la meditació y les pènes, arrugantlo, sovint inclinaven. Les ceyes gròsses que li ombrejaven els parpres, perdien la seva rudèsa, al contrastar ab uns ulls blavènchs y petits per lo fondos, de mirada suau y entristida. Les orèlles discretament aplanades tenien còm el nas un perfil corrècte. Els seus llavis primets que no desplegaven may del tot una franca rialla, dei-

xaven entrevèure al somriure una sana dentadura y fins la seva fesomia de pagès que ha emmorenit sobre 'l terròs y serva encara les traces escardalènques d' origen, quedava suavisada per la palidèsa y tendror que imprimèix a la fesomia la vida ciutadana.

El seu exterior apocat y pòch expressiu a causa del silenci que li era habitual, rares vegades s' escalfava una mica.

Pòques y mesurades eren ses paraules y a vòltes sorprenia al seu interlocutor, ab senzilles exclamacions de sorpresa, naturals en qui enlayrat sempre per les regions de l' ideal, ignòra bona còsa dels secrets del món y conserva encara devant dels hòmes aquèlla sagrada ignocència de l' Adam del *Diablo Mundo*.

Mès el seu cap febrejant d' inspiració may parava y no en deixava traslluhir ni rastre als amichs que 'ls sorpreniem ab la ma a la ploma y ab tot y destorbarlo llevòres violentantli l' inspiració, per mès que perllonguéssim l' estada, la seva prudència y bondat eren tan grans, que no gosava manifestar cap recança y fins als mès novells sometia l' aprobació del vèrs encara inèdit, dòcil còm un anyell, decantantse al parèr dels altres quant se tractava d' aquèstes petitàses, que si be no afecten en lo fonamental la voluntat, formen no obstant el *substratum* del caràcter, del que depèn principalment la sort o la desgràcia y 'l respecte que merèixen els hòmes.

D' aquèsta brèu resènya se 'n desprèn, que Mossèn Cinto, era un gran tímít, defècte que no té res que vèure ab la covardia, puig es pròpi de les races reflexives que 's concentren en el seu jò y son massa conscients del seus actes còm les races eslava y germana tan tímides còm valentes en la guèrra, y que per mès que ho dupte el Dr. Hartenberg en sa òbra *Les timides et la timidité*, es còm afirmen Sthendal y Samuel Smiles, un dels defèctes principals de la raça anglo-saxona, que idealisa Ernest Renán (1), tot estudiant aquèll deliciós

(1) Poesie de les races cèltiques.

pudor que caracterisa els cèltes y en qui estrema la seva superioritat sobre 'ls llatins, qual caràcter còm a més expansiu es menes concentrat y tímít.

Mossèn Cinto, còm a bòn pagés catalá havia de participar més aviat de la tessitura que dona a l' anglès la timidèsa, fentlo ruborós en la seva joventut y més tart desgarbat y aixut, que de la desenvoltura, gràcia y elequència que la lleugerèsa comunica a l' expansiu andalug. Però si la timidèsa còm a base del caràcter, ha fet al alemany filosòph y egotista, y previsor y ayment de la soletat de les estèpes selvatges, a l' anglès colonisador que no té allí altra afecció que sa família, també a ella es deuen lo sèny, la brusquetat y l' esperit casulá de nòstra raça y fins sa energia, puig savut es pèls qui han estudiada la timidèsa, que la violència que s' ha de fer constantment el tímít en sos actes, bòn punt ab el temps logra dominarse, li ha comunicada una robustèsa de voluntat superior a la ordinària. En cambi si se exagera còm a defècte y no es contrastada per una gran energia, malògra per excés aquèlla tendència que fent a l' hòme desde sa primera edat, més impressionable, el fa reaccionar més delicadament sobre sí metèix y lo que 'l vòlta, sugerintli l' esperit d' observació y 'l *nosce te ipsum*, de gran utilitat en la pràctica quant ab els anys y 'l tracte social, evolneiona el temperament del tímít y adquireix l' aplom necessari. Desgraciadament Mossèn Verdager, tímít en sa infantèsa seguí sent tímít tota la vida y al revèrs de 'n Rousseau, de 'n Byron, de 'n Montesquieu, de 'n Chateaubriand y de 'n Sakespeare, que anque fossen tan tímits que segons pròpia confessió bastava la mirada d' una dòna per ruborisarlos, tingueren en cambi aquèlles grans passions ab que doblegaren la societat al seu arbitri; ell, atès lo seu misticisme, encara que les hagués sentides, s' hauria cregut ab lo dever de sofocarles.

Havènt llegit en un article publicat pòch després de sa mòrt, que de jove era agressiu y cerca-brègues y no trovantlo prou atemperat al seu mòdo de ser, escriguí a la seva ger-

mana Francisca, demanantli que m' aclarís aquèst punt y que ensemps me donessa, alguns detalls confirmatius de les meves apreciacions.

En carta datada el dia set d' Agost passat a Folgaròles, suscripta per la filla de l' interrogada, Na Carme Llussà y Verdaguer, me participa entre altres còses, tan discretes còm interessants, lo següent:—«En quant al caràcter de mon oncle (A. C. S.) manifestat per altres senyors en cèrts periòdichs y 'l que vostè li supòsa de gran timidèsa, m' atinch més a la opinió de vostè que es la de la meua mère y de cap manera pòt dirse que fos un busca-brègues, puig més bo tenia un caràcter retret y retirat que expansiu y amich de conxòrres ni sisquera ab els companys de la sua edat. El seu germà Miquèl, sí que era un busca-brègues de debó y era 'l capità de totes les gestes de la quitxalla de son temps y fins el terror del jovent més tart, aixís es, que rès té d' estrany que alguns escriptors hagen confós el caràcter de l' un ab lo del altre.....»

«Ab els de casa, era humil y senzill sènsa excèsiva timidèsa y ab ma mare especialment s' hi havia notat sempre una gran intimitat, còm sol succehir en una germandat èntre els germans que tenen un metèix temps.»

«No era ayman de exhibirse en públich, a mènus que convingués, puig son natural era més inclinat al retrahiment y a la vida de familia.

«Son caràcter humil y inspirat en el temor reverencial ab sos superiors per una part y aquèl esperit retret, espliquen fins a cèrt punt aquèlla espècie de timidèsa que sèmbra notarse en sos actes de l' infància y de la seva joventut, tant ab els forasters com ab els de la familia.»

«Es veritat que mon senyor Onclé, ja en los primers anys de sa joventut, en alguns de sos actes semblava un pòch escèntrich, còm per exemple, en agradarli d' anar a les fosques, sobre tot per la part del dematí y d' anàrsen al bòsch quant amenaçava una gran tempesta y no se sentia més que l' espetèch dels tròns ferèstechs, però això sèmbra que més que al

desig d' amagar-se de les persones, obedia a que la seva imaginació estava ja absorta en los versos y que s'enç dupte la fosca y aquells espectacles li comunicaven certa inspiració pel fi que meditava »

Si Mossèn Cinto, vencent el pudor dels seus sentiments, aquèix horror que 'l varó timit experimenta, quant s' ha de confessar vergonyós com una nòya, se 'ns hagués descobert tal com era, nos hauria dit, igual que 'ls cèlebres fisiòlechs y naturalistes Mosso, Darwin y Hartenberg, quines auto-observacions sobre la timidèsa, son altament suggestives, que la por de semblar timit y ruborós era lo que 'l feya abstinèndre de presentarse en públich, que l' impresionabilitat a la mirada de l' hòme havia sigut per èll una tortura contínua, que com el cavall que lluyta contra 'l frè que li embarraça 'ls moviments, lluytava contra la timidèsa que li deformava l' expressió y 'l feya com diria l' Echegaray, semblant a una màquina que patina y que si be, cercava la soletat, y se inspirava en ella, era perquè allí res el torbava, encara que l' hàbit de isolarse al que propendèix el timit, es una exacerbant de la timidèsa lo metèix que 'ls escrúpols del misticisme.

Edmundo Scherer, que com Maurici Barrés, Jules Claretie, Sarcey, Mantegazza, Benjamin Constant, Miquelot y Stendhal, filòsofs y novelistes molt respectables, ha ilustrat aquèst punt de la timidèsa ab experiències personals, referèix en son *Journal intime d' Amiel*, que el timit que pòt fins avergonyirse a sòles no més al pensarhi, es tan humil com orgullós, o més ben dit, el seu orgull es cerebral y la seva humilitat, natural, perquè es ambició de fantasia y modest en realitat.

Aquèst nigrú fins a cert punt llegítim, ja que ve a ser una mena de protesta de la susceptibilitat ofesa a cada pas y una reivindicació del jò incomprés per falta d' expressió, si èll no gòsa confiarlo a la ploma, menos encara, el deixaràn traslluhir ses paraules.

Mossèn Cinto, altament zelós del seu bon nom literari, escrigué en una de ses cartes en defensa pròpia:—Jò no era

indòcil ni desobedient, tal vegada era massa dòcil y obedient per lo temps y la gent que corre, puig arribaren a créures que podrien pèndrem per joguina—y ensemps que ab aixó veladament descobria sa timidèsa, revelava també per altra banda el greu que li savia. Y no obstant, aquèsta confessió no s' hauria atrevit a ferla personalment, als qui la motivaren.

Realment ab el títit tothòm crèu tenirhi drèt, tothòm vòl imposárseli encara que tinga talent, y fins els ignorants però despreocupats se li crèuen superiors, y ab la pretensió de protegirlo, aspiren a ésser sos directors. Y 'l títit que còm a tal, es pèspicaç y clarivident per més que siga un xich exagerat per la vivèsa de ses sensacions y 'l llampeguèig de sa fantasia, devora en silènci aquèstes humiliacions que 'l ntènen a la tristèsa crònica parenta del pessimisme y la misantropia; y si es literat, se desfoga ab la ploma o cèrca confidents ab qui esbravar la lluyta de sos afèctes intims, que sòls accidentalment un impuls violentíssim trau a fòra, quant l' exasperació promòu aquèixes *descargues de la timidèsa*. De tot aixó Mossèn Cinto n' era un exemple. patent, puig devant dels qui l' afligiren, si gosava queixarse, ho feya ab mansuetut, y cercà per confidents durant aquèlla època calamitosa, a joves de 17 a 20 anys, èntre 'ls qui jò mi contava, perquè nosaltres érem els més soportables a son natural títit. La gent madura li semblava ja més circunspècta y còm ne tenia tants desenganyys revuts y l' espahordien els rènys, sòls en cas ée necessitat, s' hi confiava.

Y fins els qui ab afalachs y llástimes s' apoderaren de la seva bondat, y a cambi d' aixó 'l cuydaven, còm de família, savien a vòltee demostrarli un caràcter expansiu y fins gayre be infantil, el mès a pòsta per èll franquejarshi, mès ab tals confidents y adherents, que 'l posaven en relació ab el món exterior desde sa cèlida, era fàcil esgarriarse en l' apreciació de les còses y persomès, y les injustament calumniades o postergades, podien cobrarli antipatia per aquèsta causa, de la metèixa manera que un ministre benèvol pòt ferse malvèure

per un secretari dèspota y un sacerdot exemplar, pòt enemistar-se ab la seva família per culpa d' una majordòna egoista.

Sant Joan de la Creu qui merescué anant un colp de viatge ab santa Terèsa, que aquèsta veyentlo ruborisar a cada pas, li dignés:—Qualsevòl si 'ns mira se pensará que vos sou la dama y jò 'l cavaller—era còm si dignéssim el patró poètic de Mossèn Cinto, qui còm el seu mèstre, sempre 's quedava curt y fins ab els amichs que més l' havien ajudat en ses trifulgues, aparegué alguna vegada, a causa de sa timidèsa, aspre, frèt y desagrahit, essent tot lo contrari. ¡Quántes vegades, el pòbre m' encarregá que saludés en nòm seu, a algú d' aquèstos amichs que ja 's crèya avorrit de èll, confessantme al meteix temps, lo que patia al trovársels devant, ja perque no podia pagalsi un dèute o per por de que 'l revessen malament!

Caracterisaven també son natural tímit, la vergonya invencible que sentia al despullarse devant dels metges, quant volíem auscultarli 'l pit per exemple y la resistència insuperable que en èll trovaven tots aquèlles que desitjaven besarli la ma.

Valent prou ho era, quant tenia un amich de sa confiança al costat, més sènça aquèix puntal, la covardia s' apoderava d' èll y no sabia còm oposarse a cèrtes exigències dels qui esplotantlo, procuraven esporuguirlo y empèndrel a sòles. Per xò, èll, desconflava tant de les seves fòrces y sempre implorava auxili als amichs de fòra casa, que còm el seu assessor literari de sos últims temps en Carles Viada, sabia que l' estimaven.

Un dels seus advocats, hòme de un critèri molt sólít y que per cèrt en váries ocasions li doná consèlles molt pràctichs, me contá, que després d' una llarga sentada, lo vegé sortir decidit del seu despaig y resòlt a corretgir cèrts abusos administratius deguts a la pòca esperiència de les persones que vivien baix la seva protecció, però que un colp arribat a casa y al primer Deu los guart que èlles li feren, queixántseli de que hagués arribat tan tart, d' acusador se sentí acusat y no feu

altra cosa, que tancar-se al quarto per dissimular la seva turbació.

Li succeïa lo que al cèlebre Sthendal, qui conta de si metèix que en cassos semblants «se li evaporava l'energia y una debilitat repentina s'apoderava de tot èl.»

Però no obstant, la seva voluntat may claudicava en lo fonamental, al revés de molts homes de caràcter que son amos dels demès y esclaus de ses concupiscències.

Si èl al volguèr empèndre la vida pel seu compte un còlp tallades les amarres del servilisme, s'hagués presentat devant dels seus superiors sènça por de justificar la seva conducta d'hòme lliure, inesplicable per aquèlles que coneixentlo ja 's fèyen paga de tenirlo baix sa custòdia tota la vida y que després, cambiats els papers, interpretaven lo que avants prenién *per temor reverencial*, en el sentit de *temor persecutòri*, sent aixís que abdues còses, venien a ser un metèix fruyt de son natural esquèrp; si èl per una banda, hagués sapigut sostenir les mirades dels qui volien imposàrseli a casa, sènça sentir-se cremar les galtes, no tolerant que'l posessen en ridícol còm a tutor que 'ls hi era; y per altra banda, si devant de les filípiques dels seus acusadors, lluny de pertorbar-se, hagués sapigut emètre el pensament ab oportunitat, segur de si metèix, quadrantse ab desició y energia, ningú s'hauria atrevit a barrejar-se en sos assumptes.

Ausias March, que còm Dante, Ovidi y Virgili havia tingut ocasió d'esperimentar l'accés de timidesa, l'anàlisi d'aquèst mòdo:

No tròb en mi poder dir ma tristor
e d'açò ne surt un gran debat,
lo meu còr dín, que no es enculpat
car del parlar la lèngua n'es senyor.
La lèngua dín, que ella molt be ho dirà
mès que la por del còr força li tòl,
que sènç profit está quant parlar vòl

e que si ho fa, que balbucitará.
 Per esta por vana la pensa está
 senç dar consell per execució;
 no es senyor en tal cas la rahó,
 l'òrgue del còs desbaratat está,
 la ma no pòt suplir en el seu cas,
 mòuse lo pèu no savènt el perquè,
 tremolament per tots los membres ve
 perquè la sanch acorre a n' el pus llas.

Anàlogues sensacions que a Ausias March devien combatre a Mossèn Cinto, puig era un timit sensitiu, mes aviat que un timit intelectual a la manera de l'Aguiló, qui's planyia *de les indecisions porugues de la seva insuficiencia* que 'l priva- ven de donar a l'estampa les òbres que ideava, segons *expressa* en un article biogràfic d'èll metèix, l' eminent poeta Mossèn Collell. També en Balmes, vigatà, com Mossèn Cinto, era una víctima de sa timidèsa, quant ab llàgrimes als ulls y sença haver pogut pronunciar un sòl mot, havia devallat de la tròna, cada còlp que intentá fer una prèdica.

L'autor de *L'Atlàntida* no duptava com l'Aguiló, de que les seves òbres meresquessen l'aprobació dels intel·ligents, y com més affigit y torbat se vèya, més demostrava ab les que produhia l'aclaparadora superioritat de sa intel·ligència sobre la dels qui creyen vèurela entelada.

Aixís se comprèn les seves freqüents exhibicions durant aquèstos derrers anys en tots los Jòchs Florals de Catalunya, puig sobres que èll no tenia un no pels amichs que 'l duyen a presidir aytals festes, la glòria poètica que després de la fè era lo únich que quant convenia l'esperonava, li trasmetia el suficient valor per afrontar semblants actes, més no per dirigir tan sòls quatre paraules al públich.

«Jò soch tardá en totes les meves còses—me dèya—puig fins un any després d'estudiar retòrica no vaig comensar a escriure versos, y adhuch els que faig, tinch d'amenarlos

molt, com que per xò necessito tot un full de paper per borronejarhi una estròfa.»

Era incapaç d'improvisar una poesia o de ferla sobre un peu forçat. Y ab tot y havèr de sentir espontàniament l'emoció per inspirarse, trayentia de la visió directa de la naturalesa, li calia encara, avants de compòndre, fullejar algunes òbres que li desenrotllessen el tema elegit y tenirlas ovèrtes sobre la taula mentres escrivia.

Còm li costava molt trovar els consonants dels vèrsos, solia escollirlos a vòltes d'entre les tirallongues de paraules que a pòsta confeccionava pel seu us particular. Y no tenintne pròu de tots aquèsts estímuls, per posar en acció lo mecanisme de sa complicada intel·ligència, no publicava les seves poesies sinó després d'havèrles corretgidas per espay d'alguns anys.

La Revista *Juventut*, en son número necrològich del poeta, publicà el facsímil d'un borrador ahont èl hi escalabornà en vèrsos gayre be amòrfos la idèa mare del seu poema (?) inèdit *Barcelona* y quin borrador, tal vegada el primitiu, per rès del món hauria gosat ensenyarnos en vida. Això 'm recòrda 'ls bocèts que Miquel Angel estripava, tot seguit d'havèrlos compòstos, perquè semblaven fets d'un aprenent y en els que èl hi trovava, no obstant, la llevor genial de ses concepcions mèstres. Però un y altre, no descuydaren el mès petit detall y lograren aixís arrodonir l'òbra a perfecció.

Mossèn Cinto, per ferse ben be càrrech d'un escrit que se li llegís, havia d'esforçar extraordinariament l'atenció y aplacava 'l seu parèr fins que l'havía llegit a sòles.

Tan flaca era sa atenció còm sa memòria de lo que se'n queixava amargament quant per culpa d'èlla requèya en faltes involuntàries, però savia suplirla, anotantsho tot deseguida fins les impressions que revia avants de que se li esvahissen.

Depenia això, de que era intel·lectualment de reacció lenta y en part també de la fatiga mental y de l'anèmia.

¡Quán heròycament lluytà en sa derrera època, per ali-

mentar ab nòves produccions el fòch sagrat que bullia en sa pènsa! Algunes d'aquèstes demòstren que la seva feconditat era limitada, puig *Santa Eulària*, *Ayres del Montseny* y *Flòrs de Maria*, consistèixen en aplèchs de poesies escollides d'entre les ja estampades ab alguna qu'altra d'inédita, afegida.

L'esperiença que de llarch temps adquirí, si be fèya impecable la seva ploma d'artista, amenaçava en cambi cristallisaria en la reproducció d'uns metèixos mòtlls, però ell per desfèrsen, estimulava 'l cervell ab nòves sensacions de la bellèsa y triomfava d'aquell còs decadent que 'l trahía, arborant encara ab titànich esfòrç, sobre les dels demés, la seva corona de poèta.

Tal era l'hòme. Un sòl defecte tingué, la timidèsa, y adhuch aquèst era degut a un estat de la seva organisació.

¡Més, oh podèr del gèni y de la virtut! Tot y possehint un cervell defectuós, produhí les òbres més perfètes de nòstra literatura y a despit de son flach temperament passá pel món sènça comanarse un sòl vici.

IV

EL MALALT

Per allà a l'estiu del 96, després d'haver baixat Mossèn Cinto de la Glèva, y quant ja catorze metges, entre ells els principals alienistes de Barcelona, havien demostrat en llumnós dictamen la complèrta normalitat de les facultats mentals de l'autor de *Flòrs del Calvari*, els que a les hores començàvem a publicar la revista *L'Atlàntida*, de la que 'l fèrem Director, pujàvem a consolarlo en sa residència de Santa Grèn de Vallearca.

D'aquèsta època, en que jo encara no havia posat el calxal del sèny dintre la literatura, datava la meua intimitat ab ell, que fins a la mòrt va honrarme ab la seva amigtat y confiança. ¡Pòbre Mossèn Cinto! Quant tranquil y serè en mig de les seves vicissituts, me dèya al principi de nòstra coneixènsa:—Gracies a Deu, me mantinch bo encara—(puig sòls m'havia consultat sobre lleugeres indisposicions) pòch devia figurarse que 'ls metges alienistes que 'l regonegueren li

haguessen observat en el vèrtex del pulmó drèt, els primers indicis de la tuberculòsis que més tart li llevà la vida.

Per altra part la concentració del seu enteniment y les angúnies que passava, junt ab el gran treball literari de sos últims temps, no eren gayre apropòsit per conservar la salut.

Aquella *hiperestesia* afectiva, habitual en ell, no constituïa pas cap *psicopatia* y menos una *neuropatia*, puig l'il·lustre pacient no tenia por de cap enfermetat.

D'una mènca d'opressió als polsos que quant canviava 'l temps li sobrevenia, no dèya *sentir la serèna*, però no li donava cap importància.

Sempre dormí de 6 a 7 hores d'una tirada y encara que als dematins no prenia sinó una taça de cafè a la vòra del migdia, repetintla més endavant dos o tres còlps perquè li facilitava el treball intel·lectual, menjava ab gana, si be era sobri y còm a bòn pagès, enemic del tall y 'ls requisits. Tampòch fumava ni prenia begudes alcohòliques.

Mès un hòme còm ell descendent de la tèrra y acostumat desde sos primers anys al seu conreu, y que de sopte renuncià l'hàbit heretat y adquirít, per dedicarse exclusivament a la labor intel·lectual, era induptable, que tart o d'hòra, resentsaria en son organisme les conseqüències d'un cambi tan radical. No altra causa regonegué la grave anèmia que contragué al principi de sa carrera literaria, compòsta ja *L'Atlàntida*, y que motivà la seva travessia en un trasatlàntich. Això 'm recorda a Victor Hugo, qui trovantse en una situació anàloga de llanguidèsca y aplanament de fòrces, mentres escrivia «*Els Miserables*», consultà al Dr. Devill, de Londres, qui li feu aquèst parlament:—«Vos no teniu cap còsa. Solzament es precis que emprengnèu un viatge marítim inter-continental cada any. Y adhuch còm teniu els bronquis delinats, jò vos aconsèllo que us deixèu tota la barba.»

Molta n'havia fets nòstre poèta, per mar y per tèrra y als que anys avans de morir, al vèurel gròch y afligit, li proposaven algun nou viatge per distrèures, contestà ab amarga ironia, que a la seva edat ja era hòra de descansar.

A mitjans del Març passat, siga que 'l dejuni rígorós que observá durant la quarèsmia transcorreguda, conjuminat ab el tragi del benefici que possehia a Betlém y la fal·lera d' enllestir tot lo possible el Benjamí de les sèves òbres *Flòrs de Maria*, reviscolés de sopte 'l caliu tuberculós que duya latent o be que una nòva infecció sobrevinguda de caràcter gripal (segons comprová mès tart l' exámen bacteriològich dels esputs practicat pel doctor Turró, del que 'n resultá l' existència simultània dels micròbis de la pneumònia gripal y de la tuberculòsis) contribuís juntament ab lo predit, a aclaparar el pòbre pacient, el cas es que trovantse desmenjat y abatut durant una quinzèna de dies, ab esgarrifances de frèt, pesadèsa de cap y nn xich de tós, contra quins missatgers morbosos en va lluytava anant per això a celebrar missa y arrossegantse de la cadira al llit, tingué que enllitarse a l' últim y alarmats els facultatius que l' assistien doctors Roura y Noguera, per l' intensitat de la febre y 'ls fenòmens congestius del vèrtex del pulmó drèt, cridaren en consulta al doctor Robert, qui recelá la possible existència d' un procés tuberculós de caràcter sub-agut.

Entre 'l 2 y 5 d' Abril, la gravetat s' accentuá, marcantse 'ls símptomes del ventrell, que atrèyen mès l' atenció que 'ls del del pit, ja que la llèngua se presentava ressèca y la fòrma de la malaltia prenia 'l tirat d' una gàstrica gripal.

A les hòres revé Mossèn Qinto ab tota resignació els auxiliis espirituals ensemps que 'ls seus amichs directa o indirectament per intermèdi dels metges, li fèyen a mans els mèdis, perquè res li faltés.

Fou el 7 d' Abril, quant, trovantme jò a les deu del matí a casa 'l malalt, un fòrt colapso cardíach que li sobrevingué m' obligá a prestarli 'ls socors que l' imminència del perill fèya necessaris.

Allí, en un quarto fosch y tufejant, el més humil de la casa, en que tot era nègre, el santercrist, la taulèta de nit, el el cobrellit, els marchs dels quadros de sants y santes, la

sotana y 'l mantèn penjats a la parèt; gèya l' il·lustre poeta en un llit de fusta, també negre, sènça pols a les vènes ni coneixement y ab les extremitats que se li refredaven.

Quant de bell nòu, s' il·luminá ab la mirada son ròstre cadavèrich xuclat per la febre de tants dies, girantla envèrs mi, mostrá la seva satisfacció, però sènça recordarse de l' accident passat.

—¿Y donchs, Mossèn Cinto—vaig ferli—es molt cansoneròt aixó? ¿No li sèmbla que si aquí poguessem entafurarli unes quantes alenades del Montseny o del Canigó, tot plegat no fora rès?

—Será 'l que Deu vulga—va contestarme ab un somris de resignació.

El còr me dèya que no 'n sortiria d' aquèlla, y aixís al eixir del quarto vaig dirho a Mossèn Cardona; puig un malalt d' aquèixa mènca, que s' entrega passivament al mal sènça lluytar contra èll, fa l' efecte de durar mentres tinga força, però no de curarse.

Desde llevòres jò assistia a les consultes que tots els vespres celebraven els metges de capçal ab el doctor Robert, fins el dia 10 d' Abril, en que pòch després de la consulta, finá l' eminent metge y esclarescut patrici. ¡Y tan campant còm havia pujat el nòstre idolatrat mestre 'ls quatre pisos de l' escala, mostrantsens senzill y afectuós còm sempre y aixeri-vint, alegre d' havèrlo tròvat millor, ab tènдрес y graciosos acudits el seu malalt predilecte!

Un altre company, el doctor Esquerdó, vingué a sustituir-lo, y el malalt per qui tots ens desvivíem, inclòsos els estudiants de medecina del Centre Escolar Catalanista que 'l vetllaven, semblava millorar; tenia la llèngua més humida y nèta, el pols era més desplegat, la temperatura decreixia els caps vespres, la tós se fèya més soportable, els suhors no eren tan profusos y l' alimentació sòlida intensiva era tolerada.

Però aquèll clau del pulmó drèt, segnia inspirant els metèixos recèls, y més, havèntse tròvat el bacillus de Koch en els esputs, en cantitat extraordinaria.

Els tònichs cardíachs com l'esparteína, la digital y la cafeína, eran els més usats atesa la flaquesa del seu cor; per rebaixar la febre s'apelava a l'euquinina, y com a específich del procés tuberculós s'utilisá el cacodilat de sosa per la via hipodèrmica.

Tot seguit que 'l malalt pogué abandonar una estona el llit, se 'l traslladá a una habitació més espayosa quina galcria en forma de mirador dona al carrer d' Aragó.

D'acòrt ab els doctors Rodríguez Mendez y Mas de Xaxás y en vista de que les lesions tuberculosas s'estenien y la febre tornava a enfilarse cap als 39 graus y mig, demacrantse cada dia més el pacient, se pensá en trasportarlo a un sanatori, puig crèyem que, de continuar en aquèlles condicions higièniques, no trigaria en sobrevenir un funest desenllaç.

Després de mil ofertes que de totes bandes plovien per hostatjar a Mossèn Cinto y de l'acòrt prè pel nostre Ajuntament en que se li pagaven tots els gastos, ell que no volia allunyar-se de sa estimada Barcelona y de cap de les maneres sortir de Catalunya, acceptá l'esplèndit oferiment del senyor Miralles, qui habilitá la magnífica torra que posseïx a Vallvidrera per sanatori de l'infortunat poeta.

Allí, sobre metèix de l'Iglesia y del poètic cementiri, a uns vint minuts d'aquella població que pòt considerarse com un arrabal de Barcelona y en un relleix de la fondalada atapahida de bruchs y arbossos, entre quines vessants còvertes de pins, roures y boixèdes, s'oviren llunyedanes les montanyes de Montserrat; se prepará un estatge digne d'un príncep al immortal cantor del *Canigó*.

Encara 's guarda com relíquia la ginesta plegada d'aquells monts y estesa com alfombra als peus de Mossèn Cinto, quant el 17 de Maig y als 57 anys d'edat, entrava a la torre, rodejat de bons amichs que, ab ramells de flors collides en aquèlles afraus, abel·len els passos que ja donava envèrs la tomba.

Els rossinyòls, fills predilèctes d'aquelles aubagues y que

dos anys enderrera l'inspiraren, quan escrivia allí son poemèt de Santa Eulària ¡quina poesia més trista devien ferli sentir ara al escoltarlos!

Instalat en una espayosa cambra ovèrta a les afrans del Tibidabo y ahont tot rossejava: el llit y el mobiliari de Viena, el paviment emposticat y la creu de marfil que lluhia a la capçalera, convidant el seu esperit a esplayarshi devant d'una capella que enfront l'habitació li obria de bat a bat les portes, mentres les galeries de cristalls que a una y altra banda s'estenien, endinçaven en son còs agonitzant, revifantlo, els ayres purs y perfumats de montanya y les clarors d'un sòmni blau y vèrt de primavera.

En va oixint del llit, sortia a cercarhi el sòl, sentat en un balanci, puig aquèll sòl ab prou fèynes escalfava sos entumits membres y quant cap al tart se li ponia darrera Sant Pere Màrtir, èll aprofitava encara sos últims esclats, llambregant ab ullada moridora les montanyes de la Moreneta, despedint-sen cada tarda, temerós de no vèureles l'endemà.

El 26 de Maig, creya ja morir-se: la tisis que li havia minat els dos pulmons l'acaparà tant que fins se li sentia a cada accés de tós la ranera de l'agonia. Mès encara que l'imminent perill s'allunyá, seguia progressant l'enfermetat y el dia 1 de Juny, quant els metges que l'assistiem, junt ab el doctor Torrents de Sarriá, ens reunirem en consulta, comprenguèrem que ja no hi havia res a fer.

Rodejat de romani, espígol y fiòrs boscanes, nos preguntava pantejant si li podia fer mal aquèlla olor y si li era bò respirar ab la boca tan oberta. ¡Pòbre Mossèn Cinto!

Aquèlla meteixa nit torná a rèbre 'ls Sants Sagraments y tranquil y resignat ab el cap serè, esperá la mòrt que compassiva li sobrevingué després de váries alternatives y conmovedores peripècies, el dia 10 de Juny a dos quarts de sis de la tarda, quant els qui 'l cuydaven, allunyantlo de sa benvolguda germana, no respectant sa agonía sisquera, no permetien als metges y als amichs que 'l visitéssem, donantse fins el cas

TAULA

	<u>Pls.</u>
DEDICATORIA	5
EL POETA . . ,	11
EL SACERDÒT	30
L' HÒME	40
EL MALALT.	52

OBRES DEL METEIX AUTOR

Topografia mèdica de Solsona y distritos adyacentes. -- Estudi geogràfic, mèdic, social y demogràfic que comprèn 37 pobles, premiat ab medalla d'or y títol de soci per la REAL ACADEMIA DE MEDECINA Y CIRURGIA DE BARCELONA, seguit d'una monografia original sobre l'apoplegia en Solsona y una memoria de les principals epidèmies de cólera y paludisme ocorregudes en dita ciutat. Il·lustrada ab profusió de gravats y planos originals. S'edita en la Tipografia de la Casa Provincial de Caritat, l'any 1901.

Prèu: 6 ptas.

Higiene de la dona. -- (1893). -- Dues memories, una en català y altra en castellà llorejades en un metèix concurs per l'ACADEMIA D' HIGIENE DE CATALUNYA. (Inédites).

Bocetos sobre Higiene. -- De la col·laboració particular y diària de *La Vanguardia*.

La Cuaresma desde el punto de vista médico. -- Publicada en el metèix periòdic.

El Vegetarismo. -- (1896). -- Publicats per *La Vanguardia* els primers capítols.

Bocetos filosóficos. -- (1896). -- De la col·laboració de *El Diario Catalán*.

La Medicina.—Poëma castellà de més de 200 plaues, y **El poeta desde el punto de vista mèdico.**—(1892).—Inédites y llegides abdues obres en l' ACADEMIA DE MEDECINA de la Congregació Mariana de Barcelona, essent l' autor Viç-President de la metèixa.

El Interno.—Poesia en octaves reals, llegida per l' autor que, fou alumne intern premiat per oposició; en l' àpat que en commemoració del centenari del Còs d' Alumnes Interns de la FACULTAT DE MEDECINA DE BARCELONA celebraren aquèts y 'ls metges ex-interns de dita Facultat. Impresa en la Tipografia L' Avenç en 1897 y repartida als concurrents al acte.

Prempsa mèdica.—Col·laboració en varies revistes professionals de diferents sistemes, y, en caràcter de redactor dels ARCHIVOS DE GINECOPATIA, OBSTETRICIA Y PEDIATRIA de Barcelona, publicació en dit periòdich de seccions de crítica, varietats, y un «Ensayo sobre Medicina trascendental», obra que segueix publicantse.

Poesías.—DE L' ESPERIT. - DEL CÒR. - DE LA NATURA. - DE LA REGIÓ.—Un bonich volúm de unes 120 planes en paper superior y esmerada impressió.—**Prèu: 8 rais.** Tipografia L' Industria, 1902.

EN PREPARACIÓ:

Terèsa.—Novèla social barcelonina.

El Cardoner.—Poëma catalanèsch en 13 cants.